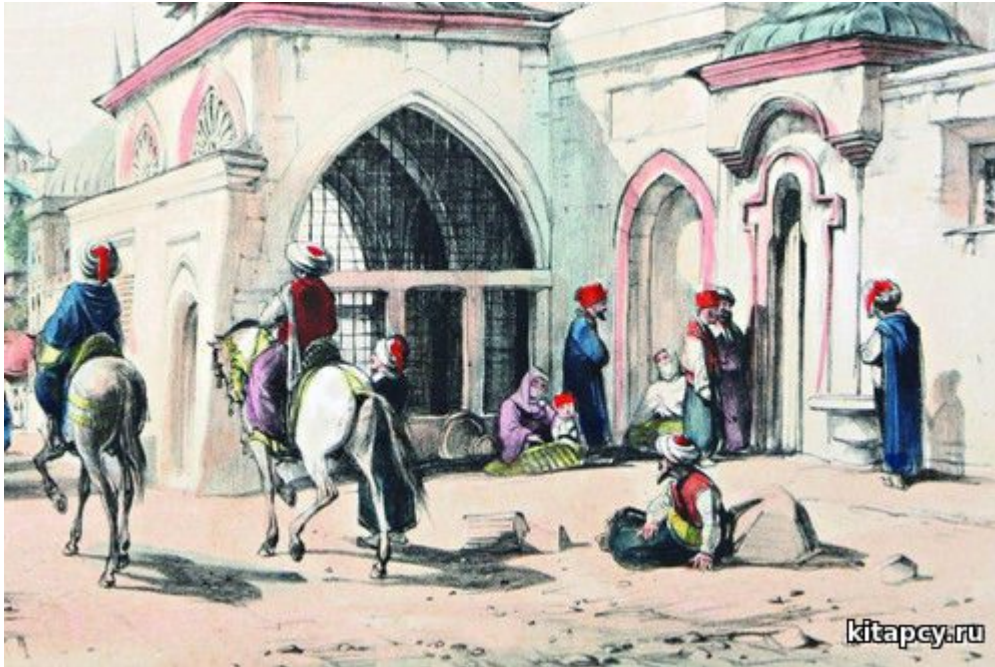

Osmanlyda dilegçiler

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Osmanlyda dilegçiler OSMANLYDA DILEGÇILER

Paýtagt Stambulda dilegçi milleti iki topara bölünipdir. Birinji topardaky dilegçileriň Stambulda elmydama dilegçilik etmäge hukugy bolupdyr. Bularyň sany belli bir möçberden ýokary geçmändir we Stambul halky üçin birahatlygyň sebäbi bolmaga ýol berilmändir.

Dilegçiler özlerine resmi bolmadyk gildiýa gurup, düzgün-tertibe laýyklykda dilegçilik edipdir.

Eger kimdir biri degişli ýerden almaly rugsadyny almazdan, meselem, «Eýýup» ýaly belli ýerde dilegçilik etse, onuň almytyny ilki bilen ýerli toparlaýyn dilegçiler beripdir.

Dilegçiler «gädik» («gedik») diýip at beren ýerlerini goramak babatda hüşgärligi elden bermändirler.

Muharram we Oraza aýlary Stambulda dilegçileriň aşygynyň alçy gopýan aýlary bolupdyr.

Hususanam, Oraza aýynda raýon bölünişikleriniň bolmagynyň we şol bir dilegçileriň birden artyk paý almagynyň öňüni almak üçin dilegçileriň şefi bolan «kahýalar» deňligi üpjün edipdir. Kahýalar ençeme ýylyny dilegçilik edip geçiren we beýleki dilegçileriň arasynda sylanýan adamlaryň arasyndan saýlanypdyr.

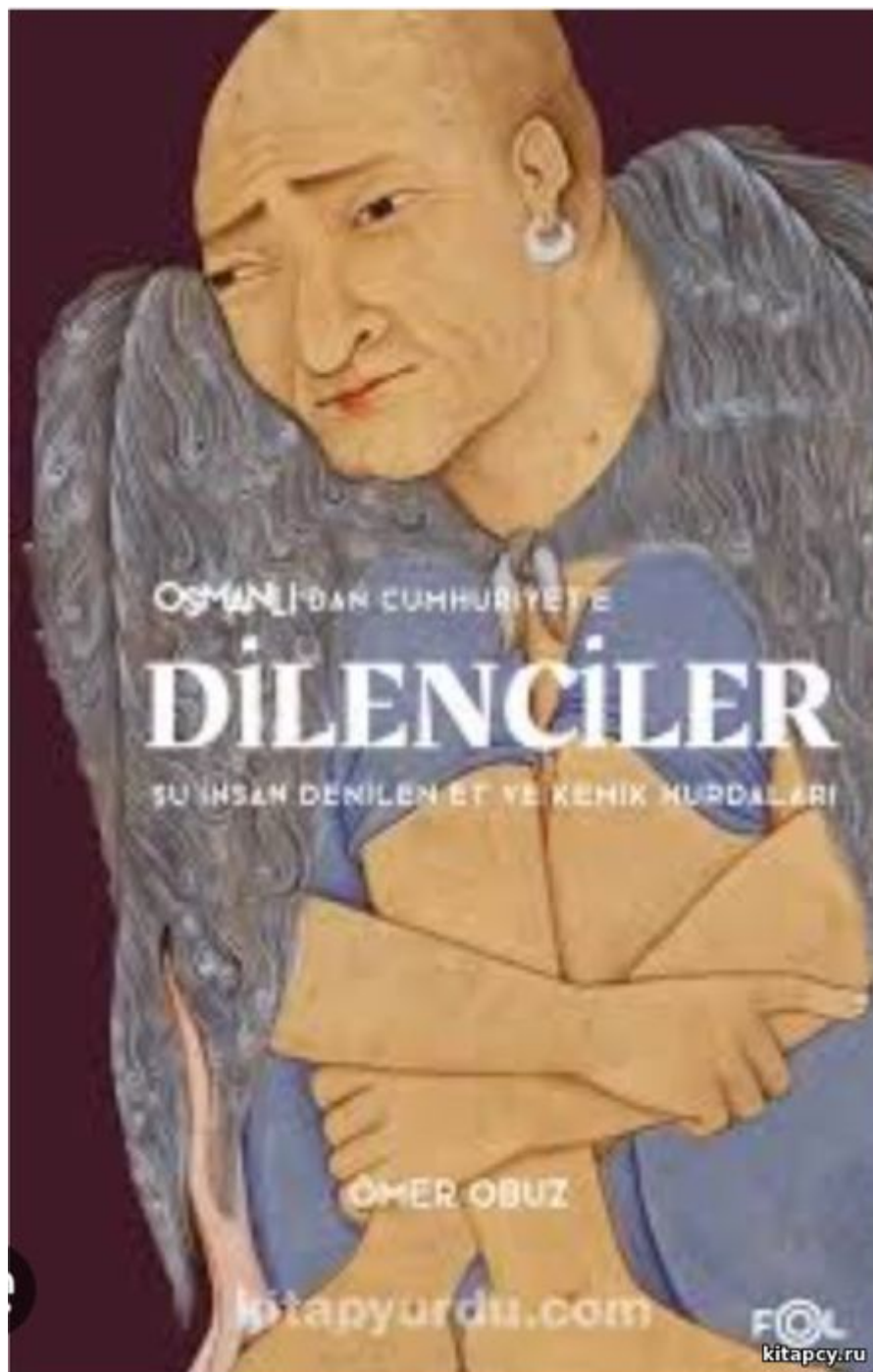
Kahýalaryň ýene bir esasy wezipesi, aýratynam Oraza aýlarynda Stambulyň daşyndan gelip dilegçilik etmäge rugsat berilen dilegçilere gözegçilik etmek we Oraza baýramyndan soň Stambuldan çykyp gitmegine esewan etmek bolupdyr.

Elbetde, bularyň birem resmi taýdan bellenilýän wezipe bolmasa-da, wagtyň geçmegi bilen däbe öwrülen bu ýörelge döwlet edaralary tarapyndanam sylanypdyr.

Kahýalar gezende dilegçileriň arasynda esasanam syganlaryň gelişine ünsli garapdyr. Çünki syganlar hemişelik gelmändir we köplenç Orazadan soň olary Stambuldan ugratmak has aňsat bolupdyr.

Emma Oraza aýynyň bereketi Stambuly gysga wagtda dilegçiler üçin höwes edilýän ýere öwürüpdür.

Rumeliden we Anadolydan her tüýsli dilegçi Stambula gelenini gowy görüpdür.

Bu ýagdaýdan erbet ynjalyksyzlanan Aly Ryza beý ýagdaýy ýaňsyly görnüşde şeýle tankyt edipdir:

Mukaddes Oraza aýynyň sadaka bolçulygyndan peýdalanmak üçin Stambula üýşýän adamlar bardy. Bularyň köpüsi oba ýerlerinden täze gelenler bolman, başga wagt Üsküdardaky otly gaýyklarda we baržalarda günlükçilik edýän ýa-da köçelerde eli elekli, arkasynda gara çöpürden edilen horjunly kişmişdir nohut satýan hepbesizlerdi.

Bular «Bitbazaryndan» birküç teňnä şal esgisini alyp, sarykdyr ýapynjaly köne don atynyp, dilegçilik ederdiler

Olaryň bir topary oba ýerlerinden gelen, dogry-dürs dili

öwrülmeýänem bolsa, käbir gazallaryň bendini başly-barat ýat tutan edep-terbiýesiz bihepbelerdi.

Bular käwagt öz aralarynda birleşip we hemişelik dilegçiler bilenem birigip uly jemendä öwrülerdi. Ine, şol mahalam Stambulyň köçeleri ýarym-ýalaňaç, ýigrenji, dikdüşdi, eleşan, eliňdäkini kakyp aljak bolup duran dilegçilerden ýaña geçer ýaly bolmaýardy.

Bir bölegi-de, tarawa namazyndan soň çayhanalara girip, salam berip, gazal aýdýardy we hekaýatlar gürrüň berýärdi.

Bir bölegi bolsa, metjitde namaz okap duranlaryň önüne «Jaýyň jennet bolsim» ýazgylý kiçijik kagyzlary bir başdan zyňyp gelip, beýleki bir uçdanam ýygnardy.

Ýene bir topar metjitleriň howlusynda üýşüp, derwüş Ýunusyň birnäçe gazalyny biragyzdan, ýöne galiz sesler bilen okapdyr, birnäçeleri-de halk metjitden çykanda gapynyň agzynda seteran durup dilegçilik edipdir.

Agşamlaryna agzaçar naharyndan iýmek maksady bilen öýleriň arasynda aýlanypdyrlar, kimdir biriniň agzaçar edip durandygyny gören batlaryna hödür-mürähede garaşman şobada saçagyň başyna çöküpdirler ve soňam pul («diş kireýi») diläpdirler.

Stambul dilegçileriniň bu gelşiksiz hereketleri soňlugy bilen hökümet tarapyndan nazara alnyp, «Darülajeze» («Ejizleriň öýi») gurupdyr. Emma gynansak-da, soňky döwürlerde olar ýene örç alyp köpelipdir».

Aly Ryza beýiňem janyny ýakyşy ýaly, dilegçi gädikleri bozulypdyr, Osmanly imperiýasy gowşadygysaýy, ýurduň çäklerinde çäkden, çygyrdan çykan dilegçiler topary emele gelipdir.

Wagtyň geçmegi bilen oraza saçaklarynda hemişe bir tabak nahar we «diş kireýi» aýrylýan dilegçiler topary stambullylar üçin açgöz we gorkuly hülgent toparlaryna öwrülipdir.

Kawkaz we Balkan ýurtlaryndan gelen bosgunlar dilegçiligiňem atmosferasyny bozupdyr.

Az wagtyň içinde eleşan dilegçilerden ýaña Stambul hyň beripdir.

«Eýýup» ýaly Stambulyň magnawy raýonlary hamana dilegçileriň eýeçiligine geçen ýalydy.

Hökümet öňüni alyş işi hökmünde dilegçileri tutup, ýekän-ýekän Stambuldan çykaryp kowmaga başlady, emma dilegçilik problemasynyň asyl çygyrdan çykan ýeri Mekge-Medinedi. Stambul, Şam, Kair, Bagdat ýaly ýerlerden münlerçe dilegçi mukaddes ýerlere ylla çekirtge sürüsi ýaly çozýardy. Bu ýagdaý asudalyk taýdanam, magnawy taýdanam huzursyzlyk döredipdi.

Hökümet dessine herekete geçip, mukaddes ýerlere girişde «meni-mürur», ýagny, pasport düzgünine meñzeş düzgün girizip, dilegçilik etmäge meýilli adamlary mukaddes ýerlere salmandyr. Dilegçiler boýunça iň jogapkärli çemeleşen patyşa Soltan Abdylhamytdyr.

«Darülajeze» – 1895-nji ýylda Soltan Abdylhamyt II-niň permany bilen «Okmeýdanynda» 27 müň² km meýdanda gurulan haýyr-sahawat edarasy

Abdylhamyt «Darülajezäni» gurup, bu meselä guramaçylykly çykalga tapmaga synanyşypdyr.

Ejiz biriniň dilegçilik etmäge başlan badyna «Darülajezä» zor bilen äkidilendigi aýdylýar.

Belli bir derejede öňi alynan dilegçilik problemasy Balkan uruşlaryndan we Birinji jahan urşundan soň Stambuly täzedan öz girdabyna dolap alypdyr.

Hususanam, Stambulyň basylyp alynan günlerinde Çanakkale frontuna gatnaşan gazylaryň (weteranlaryň) bir böleginiň seretmäge hossary bolmansoň, Stambulda dilegçilik edip gün görendiklerine şol döwrüň ýol ýazgylarynda gabat gelýäris.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

Ýekşenbe, 17.12.2023 ý. Taryhy makalalar